

DOI: <https://doi.org/10.32626/2309-9763.2022-32-176-187>

УДК 373.3.016:811.161.2

Третяк Наталія Володимирівна,

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри теорії та методик початкової освіти

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7421-7438>

n.tretyak24@gmail.com

Мартіна Олеся Володимирівна,

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри теорії та методик початкової освіти

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2829-5483>

martina@kpmu.edu.ua

Гордійчук Мар'яна Сидорівна,

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри теорії та методик дошкільної освіти

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4263-8104>

2010msg@i.ua

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА ОСНОВІ СМИСЛОВОГО СПРИЙНЯТТЯ ХУДОЖНЬОГО ТВОРУ

Анотація. У статті проаналізовано зміст формування комунікативної компетентності молодших школярів на основі смислового сприйняття художнього твору; опрацьовано останні дослідження та публікації; визначено мету, завдання та методи дослідження; розглянуто сутність комунікативної компетентності особистості молодшого школяра. Описано терміни «текст» і «твір», розрізнення яких не завжди є належно усвідомленим. Визначено, що комунікативна компетентність молодших школярів є інтегрованою якістю особистості, що виявляється у здатності формувати мотиваційно-ціннісну основу спілкування; оволодівати й застосовувати мовні знання, уміння й навички; встановлювати і підтримувати контакти з іншими людьми, використовуючи різні способи взаємодії. Мовленнєвий і літературний розвиток – це компоненти одного процесу – формування творчої особистості школяра. Вони взаємопов'язані: літературні здібності розвиваємо засобами мови, а мовні засоби у процесі читацької діяльності на уроках літературного

читання розкривають художньо-естетичну та морально-етичну цінність прочитаного твору.

Описано підвищення ефективності уроків літературного читання, що прямо сприяє зростанню активної мовленнєвої діяльності, збагачує мовлення учнів художньо-образними висловами, які вони намагаються використовувати у своєму практичному мовленні, що сприяє формуванню мовної особистості.

У статті обґрунтовано психолого-педагогічні чинники формування комунікативної компетентності, визначено шляхи вдосконалення мовленнєвих умінь і навичок на уроках літературного читання; описано приклади роботи над текстом, що сприяють розвитку мовленнєвої компетентності. Зроблено висновки та описано можливі перспективи подальших досліджень у зазначеному напрямі.

Ключові слова: комунікативна компетентність; навчальна діяльність; літературний твір; літературне читання; вправа; художнє слово; читацька компетентність; мовна особистість; уміння; навички.

1. ВСТУП / INTRODUCTION

Постановка проблеми. На сьогодні освіта в Україні виходить на якісно новий щабель, зумовлений змінами в суспільно-політичному житті, формуванням нових концептуальних засад національної системи освіти, спрямованих, зокрема, і на підвищення мовленнєвої культури та читацької компетентності учнів [12, с. 15]. У Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті зазначено, що основна мета української системи освіти – «створити умови для розвитку і самореалізації кожної особистості як громадянина України, формувати покоління, здатні вчитися впродовж життя» [10, с. 4].

У молодших школярів формується розгорнута навчальна діяльність (уміння вчитися) через оволодіння організаційними, логіко-мовленнєвими, пізнавальними, комунікативними й контрольно-оцінними вміннями та навичками. Освітніми результатами цього етапу школи є повноцінні мовномовленнєві, читацькі вміння і навички, узагальнені знання про реальний світ у його зв'язках та залежностях, розвинені сенсорні вміння, мислення, уява, пам'ять, здатність до творчого самовираження [12, с. 16].

Питання смислового сприйняття художнього твору досліджувалося вченими, філософами, психологами, мистецтвознавцями з давніх часів. В освітній галузі це питання викликає інтерес у фахівців, оскільки завдання педагога – виховати грамотного читача, який не тільки читатиме твори, запропоновані вчителем, але й свідомо обиратиме їх для самостійного читання.

У початковій школі відбувається становлення і розвиток читацьких якостей школярів. Пізнаючи твір, читач прагне зрозуміти порушені в ньому проблеми, особливості їх авторського бачення та вирішення, художню специфіку твору. У науковців, які займаються розробкою теоретичних основ аналізу художнього твору, є специфічний термін «розкодування», що мислиться як мистецтво, в основі якого, на переконливу думку В. Марка, лежить готовність читача поцінувати художність твору і «ґрунтується на знанні теоретичних операцій, тексту, а також на здібностях дослідника, його здатності «чути» текст у цілості й найдрібніших складниках, що творять певну систему й перебувають у постійній взаємодії» [9, с. 7].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз наукової, психолого-педагогічної та методичної літератури з окресленої нами проблеми свідчить про зацікавленість учених питаннями формування комунікативної компетентності школярів початкової школи на уроках української мови та літературного читання (О. Біляєв, Т. Вільчинська, І. Дроздова, А. Коваль, І. Кочан, М. Крупа, Л. Мацько, В. Мельничайко, Е. Палихата, М. Пентиліук, О. Пономарів, К. Плиско, Л. Рожило, В. Пасинок, Л. Струганець, А. Токарська та ін.).

Відомі методисти-словесники (В. Острогорський, В. Голубков, М. Кудряшов, Н. Молдавська, В. Маранцман, О. Богданова, Л. Мирошніченко, С. Паламар, О. Орлова, О. Савченко) розглядають сприйняття літературних творів учнями як складну і важливу методичну проблему.

«Вивчення досвіду вчителів початкових класів із проблеми формування комунікативної компетентності молодших школярів на основі художніх текстів свідчать, що в реальному освітньому процесі на уроках літературного читання формування комунікативної компетентності часто відбувається фрагментарно, без цілісної системи, з недостатнім урахуванням вікових особливостей та належного ускладнення змісту й характеру навчально-пізнавальної діяльності дітей. Виокремлення літературного розвитку школярів як однієї з вагомих теоретичних проблем сучасної методичної науки пов'язане з особливим значенням літератури для мовленнєвого і духовного розвитку особистості, її самоствердження та самореалізації» [12, с. 18].

Роль художнього слова в розвитку мовлення школярів розкривали у своїх працях видатні педагоги Я. Коменський, К. Ушинський, Ф. Буслаєв, І. Срезневський, В. Сухомлинський та ін.

2. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ / AIM AND TASKS

Метою статті є визначення процесу формування комунікативної компетентності молодших школярів та вдосконалення їх мовленнєвих умінь на основі смислового сприйняття художнього твору в процесі літературного розвитку.

Завданнями статті є: 1) обґрунтувати лінгвістичну, лінгводидактичну та психолого-педагогічну літературу з проблеми дослідження; 2) вивчити психолого-педагогічні умови формування комунікативних умінь здобувачів початкової освіти під час вивчення художніх творів; 3) розробити відповідну систему вправ і завдань на формування комунікативної компетентності молодших школярів.

3. МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ / RESEARCH METHODOLOGY

Для реалізації поставлених мети та завдань було застосовано теоретичні методи: зокрема, глибоке опрацювання психолого-педагогічної, літературознавчої та методичної літератури з проблеми дослідження, та емпіричні, а саме: метод спостереження за процесом аналізу твору, що дало можливість виділити чинники свідомого сприймання тексту літературного твору.

4. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ / RESEARCH FINDINGS

Початкова школа закладає основи розуміння мовних законів, особливостей функціонування окремих мовних одиниць у процесі комунікативної діяльності школяра, зокрема на уроках літературного читання.

Складний психічний процес сприймання літературного твору окреслюють відомою формою «автор – твір – читач», яка дає можливість стверджувати, що твір «відбудеться», коли його адекватно сприйме читач, який водночас виконуватиме роль співтворця твору. У процесі сприймання читач репродукує твір, адже мимоволі перебуває у творчому процесі [6, с. 179].

Сучасний літературознавець В. Марко переконує, що в літературознавчій практиці користуються термінами «текст» і «твір», розрізнення яких «не завжди є належно усвідомленим» [9, с. 7]. Твір є одиницею буття художньої літератури, яку слід розкодувати досліднику, застосовуючи різні технології аналізу. Тільки в результаті кропіткої роботи над текстом художнього твору можуть при відкриватися багатства його художньої форми та неповторність змісту, що, у свою чергу, формуватиме читацькі інтереси та високу духовність читача.

Слід окреслити передумови повноцінного сприймання художнього твору. В. Марко виділяє декілька таких чинників, називаючи їх «умовами успішного осягнення твору» [9, с. 8]. Серед них – розуміння естетичної природи слова, фактичні знання з теорії аналізу твору, володіння знаннями та вміннями знаходити основні складники змісту та форми, філологічні здібності в роботі з твором, в якому, на думку дослідника, «реалізується загадкова енергія слова, творча сила фантазії письменника» [9, с. 8].

У типовій освітній програмі для 1–4 класів закладів загальної середньої освіти відповідно до концепції Нової української школи зазначено, що «метою початкового курсу мовно-літературної освіти є розвиток особистості дитини засобами різних видів мовленнєвої діяльності, формування ключових, комунікативної та читацької компетентностей; розвиток здатності спілкуватися українською мовою для духовного,

культурного й національного самовияву, послуговуватися нею в особистому й суспільному житті, у міжкультурному діалозі; збагачення емоційно-чуттєвого досвіду, розвиток мовленнєво-творчих здібностей» [13, с. 6].

Наукові дослідження (Л. Варзацька, М. Вашуленко, О. Вашуленко, В. Горецький, Н. Грона, І. Гудзик, О. Джежелей, С. Дубовик, А. Каніщенко, Т. Ладиженська, М. Львов, В. Науменко, М. Наумчук, К. Пономарьова, О. Савченко, В. Собко, Г. Ткачук, О. Хорошковська та ін.), доводять, що провідним принципом вивчення української мови є принцип розвитку мовлення, що забезпечує формування комунікативної компетентності на уроках української мови та літературного читання, що, у свою чергу, сприяє формуванню мовленнєвої особистості.

«Мовленнєва особистість – це людина, яку розглядаємо з погляду її готовності виконувати мовленнєві дії... Мовленнєва особистість характеризується не лише тим, що вона знає про мову, а й тим, як вона може її використовувати» [1, с. 11].

Одним із пріоритетних напрямів розвитку сучасної освіти є формування в учнів системи компетентностей. Потрібно виробити в школярів уміння навчатися, ефективно використовувати мовні ресурси, працювати в команді, оперативно знаходити необхідну інформацію й використовувати її для розв'язання нагальних проблем [5].

У Державному стандарті початкової освіти подається таке визначення поняття: компетентність – набута у процесі навчання інтегрована здатність особистості, яка складається із знань, досвіду, цінностей і ставлення, що можуть цілісно реалізуватися на практиці [3].

Формування комунікативної компетентності молодших школярів здійснюється на всіх уроках, але пріоритетними в цьому розумінні є уроки української мови та літературного читання. У 2-му класі учні під керівництвом учителя, а в 3–4 класах уже й самостійно навчаються висловлювати свої думки, аналізувати мову художнього твору. Саме аналіз авторського мовленнєвого зразка розвиває у дітей здатність отримувати відчуття захоплення, задоволення, радості при оцінці вдалого висловлювання у будь-якому стилі (науковому, діловому, художньому тощо) на уроках різних навчальних дисциплін [8, с. 54].

Читацька діяльність із яскраво вираженою комунікативною спрямованістю є провідною для курсу «Літературне читання» у галузі «Мови і літератури». Навчальною програмою з «Літературного читання» [8] передбачено і формування мовленнєвих умінь:

– самостійно знаходити в тексті слова, що мають переносне значення; використовувати у власному мовленні образні засоби (розповідь, переказ); висловлювати оцінні судження морального та естетичного характеру про події, вчинки персонажів, описи в художньому творі, своє ставлення до прочитаного (3 клас) [8, с. 88];

– знаходити в тексті засоби художньої виразності – епітети, метафори (без уживання терміну), порівняння; з'ясувати з допомогою вчителя їх роль у тексті, у створенні художніх образів, описів; використовувати художні засоби у власному мовленні (в описах, розповідях, творах), виявляти бажання розуміти їх роль у тексті;

намагатися висловлювати емоційно-оцінні судження (морально-етичні та естетичні); обґрунтовувати свою думку; виявляти ставлення автора до зображеного (4 клас) [8, с. 95].

Основним компонентом у програмних вимогах щодо рівня розвитку творчої діяльності учнів на основі прочитаного є такі мовленнєві уміння:

– самостійно і з допомогою вчителя доповнювати і змінювати тексти; самостійно і в співпраці з іншими учнями творчо переказувати, складати твори мініатюри про казкових героїв, інсценізувати; уміти складати твори-мініатюри про казкових героїв, за власними спостереженнями, малюнками; інсценізувати; уміти з допомогою вчителя і самостійно (із використанням опорних слів, малюнків) складати казки, загадки, лічилки, доповнювати рими; брати участь в інсценізації прочитаних творів (3 клас) [8, с. 90];

– самостійно та з допомогою вчителя виконувати творчі види завдань до прочитаного (доповнення, певні зміни тексту); користуватися прийомами складання казок, загадок, лічилок; створювати римовані рядки; брати участь в інсценізації прочитаних творів (4 клас) [8, с. 97].

У процесі вивчення художнього твору реалізуються усі функції мовлення – комунікативна, когнітивна, емоційна, поетична, естетична. У спілкуванні з художнім твором дитина є безпосереднім учасником процесу, «вона висловлює свої емоції, викликані під час читання художнього твору, пізнає закономірності літератури як мистецтва слова, розширює та поглиблює свої уявлення про дійсність» [2, с. 17].

Важливе місце в навчальній практиці відводиться системі навчально-тренувальних вправ і завдань. Враховуючи думку Я. Коменського про те, що «жоден посібник із граматики не вчить творити комунікативний акт, а тільки забезпечує його граматичну основу» [7, с. 137], ми пропонуємо такі види роботи, які забезпечують не тільки засвоєння літературознавчого матеріалу, але й сприяють розвитку активної мовленнєвої діяльності, а також формуванню мовної особистості.

У «процесі усвідомлення особливостей усіх мовних одиниць, їх можливостей щодо вираження думок і почуттів мовця, їх значення для досягнення комунікативних якостей висловлювань – правильності, точності, логічності, емоційності – важливу роль відіграють аналітичні вправи» [10, с. 3].

Наприклад:

1. Прочитавши казку Г. Андерсена «Гидке каченя» (4 клас), учні виконували такі завдання:

Аналітичного характеру:

– Знайдіть у тексті слова лагідного змісту та поясніть мету їх використання у творі;

– Якими словами охарактеризувала «гидке каченя» мама-качка?

– Знайдіть і прочитайте з відповідною інтонацією питальні речення;

– Чи є у тексті окличні речення? Якщо є, то для чого вони служать.

Прочитайте їх з відповідною інтонацією;

– Які слова і вчинки дійових осіб свідчать про їхню обмеженість, зарозумілість, жорстокість?

– Які слова з тексту ви хотіли б використовувати у своєму мовленні? У якій саме ситуації?

– У якій частині твору йдеться про те, що лебідь «засоромився і сховав голову під крило, не знаючи, що робити»?

– Які слова або речення тексту ви вважаєте ключовими? (Не біда з'явитися на світ у качиному гнізді, якщо ти вилупився з лебединого яйця);

– Прочитайте перший абзац твору і визначте, слова якої частини мови вживаються найчастіше. Характер якого жанру вони передають (розповіді, опису, міркуванню)?

Конструктивні:

– Замініть слова «скубали», «зневажали» антонімами і простежте, як зміниться зміст твору. Чи доречно така заміна?

– Які були крила у лебедів (розкішні, білі)? Що ще так можна описати? (розкішне біле плаття, розкішні білі троянди);

– Як описано сад у творі? За зразком опишіть знайомий вам сад чи гай.

Творчі:

– Доповніть зустріч каченят на пташиному подвір'ї формулами мовленнєвого етикету;

– Сформулюйте своє бачення життя «гідкого каченяти», тепер уже лебедя, у подальшому;

– Перекажіть улюблений вами епізод із твору товаришеві (сестрі/братові, мамі/татові, друзям);

– Про яких тварин і їх чудове перетворення ви читали на уроках позакласного читання?

2. Робота над латиською народною казкою «Добрі брати».

– Прочитайте казку.

– Про кого йдеться у творі? (Про двох братів).

– Як склалося життя кожного з братів? (Молодший був одружений, мав семеро дітей; старший був неодружений, жив самотньо).

– Яку ситуацію змальовано у творі? (Брати скопили жито й поділили урожай навпіл).

– Над чим замислилися брати після поділу врожаю? (Чи справедливо вони поділили снопи).

– Як вони вчинили зі своїми частками? (Кожен із братів переніс частину своїх снопів до іншого).

– Що викликало здивування братів? (Те, що їх копи не змінилися: не збільшилися і не зменшилися).

– Як вони дізналися правду? (Вони стерегли свої копи й зустрілися).

- Як можна схарактеризувати кожного з братів? (Вони любили, поважали, берегли один одного).
- Що спричинило таке ставлення братів один до одного? (Вони весь вік прожили щасливо, не знаючи горя).
- Як би склалося життя кожного з братів, якби вони не допомагали один одному?
- Як могли вчинити брати із ворожам? (Кожен міг забрати собі більшу частину).
- До чого це могло б призвести? (До сварки, відчуження, самотності).
- Чого вчить ця казка? (Що щастя – в руках кожного з нас, у нашому ставленні до близьких, рідних людей і просто добрих знайомих).

Отже, одночасний аналіз змісту художнього твору та його мовних особливостей забезпечує комунікативно-діяльнісний підхід на уроках літературного читання у формуванні читацької та комунікативної компетентності.

5. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ / CONCLUSIONS AND PROSPECTS FOR FURTHER RESEARCH

Сучасний етап розвитку суспільства вимагає вдосконалення освітньої системи України. Вагоме місце у цьому реформуванні посідає початкова ланка, де закладаються основи загальноосвітньої підготовки людини. Із запровадженням положень Концепції Нової української школи та Державного стандарту початкової освіти значна увага педагогічних працівників акцентується на важливості формування комунікативної компетентності учнів.

Аналіз лінгвістичної та науково-методичної літератури із проблеми дослідження дає змогу уточнити зміст поняття «комунікативна компетентність молодших школярів», що виявляється у здатності формувати «мовленнєву особистість»; оволодівати й застосовувати мовні знання, уміння й навички.

Формування комунікативних умінь здійснюється у нерозривній єдності з читацькими. Читацька компетентність є особистісно-діялісним інтегрованим результатом взаємодії знань, умінь, навичок та ціннісних ставлень учнів, що набувається у процесі реалізації усіх змістових ліній предмета «Літературне читання». Визначальним у мовленнєвому розвитку учнів, у формуванні в них досвіду міжособистісного спілкування є комунікативно-мовленнєвий принцип, пов'язаний із джерелом інформації. Упровадження комунікативно-мовленнєвого принципу здійснюється засобами літературного розвитку молодших школярів, що передбачає формування мовного чуття, сприйняття звукової краси мови, відчуття образності художнього мовлення, вміння мислити словесно-художніми образами, співпереживати, проявляти креативність.

Перспективи подальших досліджень можуть бути в реалізації пошуку інноваційних форм та методів роботи з учнями на етапі їх підготовки до смислового сприйняття художнього твору, а також в удосконаленні методики формування комунікативної компетентності молодших школярів на уроках літературного читання.

6. СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ТРАНСЛІТЕРАЦІЯ / REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. Вашуленко, М.С., 2009. Компетентнісний підхід до перевірки мовних і мовленнєвих знань молодших школярів. *Початкова школа*, 1, 16–20.
2. Вашуленко, О.М., 2007. Оцінювання читацьких компетентностей молодших школярів. *Початкова школа*, 12, 16–20.
3. Державний стандарт початкової освіти: освітня галузь «Мови і літератури». Доступно: <<http://www.mon.gov.ua>>.
4. Державний стандарт початкової освіти. Затв. постановою Кабінету Міністрів України 21 лютого 2018 р. № 87 (у редакції постанови Кабінету Міністрів України від 24 липня 2019 р. № 688). Доступно: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF>>.
5. Дмитренко, К. А., Коновалова, М. В., Семиволос, О. П., Бекетова, С. В., 2018. *Звичайні форми роботи – новий підхід: розвиваємо ключові компетентності: метод. пос.* Харків: Основа, 119 [1] с.
6. Захарова, В., 2017. Роль сприймання художнього твору у процесі його реалізації. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 6 (70), 177–187.
7. Коменский, Я.А., 2013. *Избранные педагогические сочинения*. Москва: Педагогика, Т. 2: Отдельные произведения, 354.
8. *Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року*. Доступно: <https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/54258/>.
9. *Літературне читання: програма для 2–4-х класів загальноосвітніх закладів*. Затверджена Колегією Міністерства освіти і науки 4 серпня 2016 року. Доступно: <<https://osvita.ua/school/program/program-1-4/57055/>>.
10. Марко, В.П., 2013. *Аналіз художнього твору*. Київ: Академвидав, 280.
11. Мельничайко, В.Я., 1997. *Види мовного розбору. Українська мова: довідник*. Тернопіль: Богдан, 120.
12. *Національна доктрина розвитку освіти*. Київ, 2002. Доступно: <<https://osvita.ua/legislation/other/2827/>>.

13. Подановська, Г.В., 2021. Формування комунікативної компетентності молодших школярів на основі взаємозв'язку уроків літературного читання та роботи з дитячою книжкою: *дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02, Тернопільський нац. пед. ун-т ім. В. Гнатюка*, Тернопіль, 290.

14. Пономарьова, К.І., 2020. *Формування комунікативної компетентності молодших школярів у процесі навчання української мови: методичний посібник*. Київ: КОНВІ ПРІНТ, 88.

15. *Типова освітня програма. 3–4 клас*, 2019. Розроблена під кер-вом Савченко О.Я. Київ, 15–27.

FORMATION OF THE COMMUNICATIVE COMPETENCE OF JUNIOR SCHOOLCHILDREN ON THE BASIS OF SEMANTIC PERCEPTION OF A TEXT

Natalia Tretiak,

Candidate of Philological sciences, Associate Professor,
Associate Professor of Theory and Methods of Primary Education
Kamianets-Podilskyi National Ivan Ohienko University
Kamianets-Podilskyi, Ukraine
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7421-7438>
n.tretyak24@gmail.com

Olesia Martina,

Candidate of Philological sciences, Associate Professor,
Associate Professor of Theory and Methods of Primary Education
Kamianets-Podilskyi National Ivan Ohienko University
Kamianets-Podilskyi, Ukraine
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2829-5483>
martina@kpnu.edu.ua

Mariana Hordiichuk,

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of Theory and Methods of Preschool Education
Kamianets-Podilskyi National Ivan Ohienko University
Kamianets-Podilskyi, Ukraine
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4263-8104>
2010msg@i.ua

Abstract. The article analyzes the content of the formation of communicative competence of junior students on the basis of semantic perception of the work of art; recent research and publications; the purpose, tasks and methods of research are determined; the essence and structure of communicative competence of the personality of the junior schoolboy are considered. The terms "text" and "work" are

described, the distinction between which is not always properly understood. It is determined that the communicative competence of junior schoolchildren is an integrated quality of personality, which is manifested in the ability to form a motivational and value basis of communication; master and apply language knowledge, skills and abilities; establish and maintain contacts with other people using various means of interaction.

Speech and literary development are components of one process – the formation of the creative personality of the student. They are interconnected: we develop literary abilities by means of language, and language means in the process of reading activities in the lessons of literary reading reveal the artistic, aesthetic and moral and ethical value of the read work.

The increase of efficiency of reading lessons is described, which directly promotes the growth of active speech activity, enriches students' speech with artistic expressions, which they try to use in their practical speech.

The article substantiates the psychological and pedagogical factors of formation of communicative competence, analyzes didactic conditions and methodological support, identifies ways to improve speech skills in the lessons of literary reading and working with children's books.

Conclusions are made and possible prospects of further researches in the specified direction are described.

Keywords: communicative competence; educational activity; literary work; literary reading; exercise; artistic word; reading competence linguistic personality; skills.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. Vashulenko, M.S., 2009. Kompetentnisnyi pidkhid do perevirky movnykh i movlennievnykh znan molodshykh shkoliariv [Competence approach to testing the language and speech knowledge of primary school children], *Pochatkova shkola*, 1, 16– 20.
2. Vashulenko, O.M., 2007. Otsiniuvannia chytatskykh kompetentnostei molodshykh shkoliariv [Assessment of reading competencies of junior high school students], *Pochatkova shkola*, 12, 16–20.
3. *Derzhavnyi standart pochatkovoї zahalnoi osvity: osvitnia haluz «Movy i literatury»* [State standard of primary education: educational field "Languages and Literatures"]. Dostupno: <<http://www.mon.gov.ua>>.
4. *Derzhavnyi standart pochatkovoї osvity* [State standard of primary education]. Zatv. postanovoiu Kabinetu Ministriv Ukrainy 21 liutoho 2018 r. № 87 (u redaktsii postanovy Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 24 lypnia 2019 r. № 688). Dostupno: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF>>.

5. Dmytrenko, K. A., Konovalova, M. V., Semyvolos, O. P., Beketova, S. V., 2018. *Zvychni formy roboty – novyi pidkhid: rozvyvaiemo kliuchovi kompetentnosti* [Usual forms of work – a new approach: developing key competencies]: metod. pos., Kharkiv: Osnova, 119 [1].
6. Zakharova, V., 2017. Rol sprymannia khudozhnoho tvor u protsesi yoho realizatsii [The role of perception of a work of art in the process of its implementation], *Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnolohi*, 6 (70), 177–187.
7. Komenskyi, Ya. A., 2013. *Yzbrannyye pedahohycheskye sochyneniya* [Selected pedagogical works], Ю Москва: Pedahohyka, 2: Otdelnyye proyzvedeniya, 354.
8. *Kontseptsiia realizatsii derzhavnoi polityky u sferi reformuvannia zahalnoi serednoi osvity "Nova ukrainska shkola" na period do 2029 roku* [The concept of implementation of state policy in the field of reforming general secondary education "New Ukrainian School" for the period up to 2029]. Dostupno: <https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/54258/>.
9. *Literaturne chytannia: prohrama dlia 2–4-kh klasiv zahalnoosvitnikh zakladiv* [Literary reading: a program for 2-4 grades of secondary schools]. Zatverdzhena Kolehiieiu Ministerstva osvity i nauky 4 serpnia 2016 roku. Dostupno: <<https://osvita.ua/school/program/program-1-4/57055/>>.
10. Marko, V.P., 2013. *Analiz khudozhnoho tvor* [Analysis of the work of art], Kyiv: Akademydav, 280.
11. Melnychaiko, V. Ia., 1997. *Vydy movnoho rozboru. Ukrainska mova* [Types of language analysis. Ukrainian language]: dovidnyk, Ternopil: Bohdan, 120.
12. *Natsionalna doktryna rozvytku osvity* [National doctrine of education development], Kyiv, 2002. Dostupno: <<https://osvita.ua/legislation/other/2827/>>.
13. Podanovska, H. V., 2021. *Formuvannia komunikatyvnoi kompetentnosti molodshykh shkoliariv na osnovi vzaiemozviazku urokiv literaturnoho chytannia ta roboty z dytiachoiu knyzhkoiu* [Formation of communicative competence of junior schoolchildren on the basis of the relationship of lessons of literary reading and work with a children's book]: *dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.02. Ternopilskiy nats. ped. un-t im. V. Hnatiuka*, Ternopil, 290.
14. Ponomarova, K. I., 2020. *Formuvannia komunikatyvnoi kompetentnosti molodshykh shkoliariv u protsesi navchannia ukrainskoi movy* [ormation of communicative competence of junior students in the process of learning the Ukrainian language]: *metodychnyi posibnyk*, Kyiv: KONVI PRINT, 88.
15. *Typova osvitnia prohrama. 3–4 klas* [Typical educational program. 3–4 class], 2019. Rozroblena pid ker-vom Savchenko O.Ia, Kyiv, 15–27.